

# Vrouwelijke waarden als maatschappelijk medicijn

Stefaan Hublou Solfrian

*Al vele jaren sympathiseert Stefaan Hublou Solfrian met La Verna en regelmatig stuurt hij een persoonlijke bijdrage naar de redactie. We vinden het zinvol zijn pleidooi voor vrouwelijke waarden met jullie te delen.*

Zowel de recente gegevens over zelfdoding als de crisis in de kerk zetten ons aan het denken over waarden en geluk. De crisissen die ons land en de wereld teisteren zijn divers: ecologisch, spiritueel, kerkelijk, economisch, financieel, ...

Welke heilsboodschap kan ik vandaag geven? Welke inspiratie uit de crisissen halen?

Naar mijn mening komt veel kwaad voort uit het feit dat onze samenleving nog altijd in te sterke mate is gebaseerd op mannelijk denken en dito waarden (prestatie, prestige, hiërarchie, koele efficiëntie, machtsdenken) en te weinig aandacht schenkt aan vrouwelijke waarden.

De vrouw heeft in de voorbije decennia geweldig aan verantwoordelijkheid gewonnen. Laat mij uit de doeken trachten te doen waarom dit volkomen terecht is en waarom het verantwoord is te vragen 'graag meer van dat!'. Ik zie drie pijlers om uit de multipele crisis te geraken: meer aandacht voor de vrouwelijke visie, meer zorg voor de natuur en meer belangstelling voor het spirituele. Grote schakels in de ketting die ons uit de put moet trekken zijn: identiteitsopbouw, ontmoeting en het opnieuw persoonlijk maken van de tijd.

Uit wetenschappelijke arbeid van seksuologen blijkt dat de gemiddelde man agressiever en impulsiever is dan de vrouw. Voor mannelijke wezens is het van nature moeilijker om bevrediging, van welke aard ook, uit te stellen. Onder invloed van het 'gedrevenheidshormoon' testosteron zal de mannelijke mens sneller nemen wat hij niet krijgt. Geweld is dan niet veraf.

Intussen zijn er meer en meer mensen die tot een zelfdoding komen. Naar oorzaken zoeken is geen gemakkelijke opgave. De snelle veranderingen in de samenleving van de voorbije eeuw kenmerken zich door een explosieve demografische en technologische groei en een toenemende arbeidsdruk. Natuurvolkeren hadden en hebben een veel rustiger levensritme. Dat maakt dat er wrijving ontstaat tussen de natuur van de mens, die onder meer gericht is op frequent sociaal contact in de intieme en natuurlijke zin, en de hedendaagse leefomgeving, die niet meer de sensaties van aandachtige ontmoeting, ruimte, stilte, tijdloosheid en fysieke inspanning kan bieden.

Die spanning is volgens ecopsychologen de oorzaak van de wereldwijde malaise onder stadsbewoners. Ondanks het bezit van een goede job, een familiaal leven, een eigen huis, ervaren velen het leven als zinloos. Niet iedereen grijpt naar drank of drugs. Velen worden geplaagd door angst, depressies, apathie. De verzuring, het geweld en de zelfdodingen nemen toe.

Laten we bij het 'lezen' van die feiten niet vergeten dat België behoort tot de top drie van de dichtst bevolkte gebieden ter wereld. De voortdurende confrontatie met soortgenoten, ook via de onderbewuste effecten van de geur, wekt onrust in de hand. Bij bepaalde dieren zien

we dat ze tot dodelijke gevechten overgaan indien een bepaalde dichtheid wordt overschreden. Ook bij mensen ontstaan er problemen door te dicht op elkaar te leven. We zien onszelf nog te veel los van onze dierlijke tak op de stam van het leven op aarde. Honderdvijftig jaar na 'De oorsprong der soorten' van Charles Darwin moet het besef van onze 'dierlijkheid', en van de rechtschapenheid daarvan, nog tot de meeste intellectuelen en bestuurders doordringen.

Een van de redenen van deze vervreemding is dat ons moderne denken uitzonderlijk sterk is gekleurd door een kerkelijk denker als Augustinus, bisschop in Noord-Afrika in de vijfde eeuw. Augustinus wees, in overcompensatie na een liederlijk leven, waarbij hij een kind verwekte buiten het huwelijk, alle zintuiglijkheid af. Zelfs het genieten van de kleuren van de herfstbladeren, zo stelde hij, zou ons afleiden van het direct contact met de Schepper. (Zie zijn 'Confessiones', Belijdenissen.) Seks en lust, daar was zeker iets loos mee. Zo werd de idee van 'de erfzonde' ontwikkeld, die intussen doeltreffend ontzenuwd is door de theologe Lytta Basset in 'Le pardon originel'.

De strijd om het dagelijks bestaan, met en tegen anderen, is vandaag nog altijd oorzaak van veel stress. Meer stress dan de strijd tegen gevaren vanuit de natuur (rampen, hitte en koude, roofdieren en ziekten). Leven is lastig geworden, ook omdat ruimte en tijd voor ontmoeting en de gewoonte de stilte op te zoeken, meer en meer zijn gaan ontbreken. Daar ligt een belangrijke oorzaak van de toenemende agressie naar elkaar en naar zichzelf.

De remedie tegen deze dubbele agressieproblematiek ligt dan ook in het beter samenleven, in het ontwikkelen van wat ik noem 'ontmoetingslust' en liefdesbekwaamheid. Voorwaarden tot intense ontmoeting en intimiteit zijn het ontwikkelen van zelfkennis en zelfcontrole. "Zelfkennis is het begin van alle wijsheid," stelde Socrates terecht. Als 'stresskonijnen' zijn we meer dan ooit geroepen onze gevoelshuishouding op orde te brengen en onze identiteit stevig op te bouwen. 'Mens-zijn' is een werkwoord. Het is simpel: als we goed willen leven zonder anderen tot slaven te maken, kunnen we niet anders dan onze bekwaamheid tot humaan handelen voortdurend ontwikkelen. Onze liefdesbekwaamheid dient opgevoerd.

Wat bedoel ik met 'de menselijke gevoelshuishouding op orde brengen'? Het gaat om het bij zichzelf en bij anderen te rade gaan. Om het stilstaan bij eigen emoties. Om het leren beluisteren en plaatsen van verlangens, reacties, herinneringen en ervaringen. Om het doorleven en vooral het uitdrukken van gevoelens als lust, vreugde, angst, begeerte, schaamte, schuld, pijn. Het doel is uit de positieve emoties inspiratie en energie te putten en van de gevolgen van de negatieve bevrijd te worden. Wie gevoelens opkropt, gaat onvermijdelijk somatische klachten ontwikkelen, van slaapstoornissen en maagzweren tot kanker. Vragen als 'Waarom was ik daarnet zo agressief?' kunnen verhelderend werken als zij eerlijk en onbevooroordeeld gesteld worden. Op verhaal komen bij een rustige gesprekspartner is absoluut noodzakelijk om meer levenskwaliteit te vinden en zelfkennis te bevorderen. Als enige 'dier' beschikt de mens over het woord. Met behulp van gesprekken kunnen wij onze gevoelswereld ordenen. De dingen zeggen, haalt de steen van onze maag, lucht het hart. Ik noem dat 'het wonder van het woord'. Wij moeten leren spreken. Vlamingen hebben te lang gezwegen. (Niet alleen in kwesties van pedofiel misbruik.) We moeten hen die ons in een hoekje drummen, confronterend durven toespreken.

Hoe komt het dat deze vrij evidente principes nog geen gemeengoed zijn? Belgen zijn harde werkers, maar misschien werken wij te weinig met gevoelens. Het begrip 'emotionele arbeid' staat nog niet in van Dale. Wij denken bij 'arbeid' ofwel aan geestesarbeid, ofwel aan handenarbeid. Wat huismoeders, receptionisten, kelners, verplegers, psychotherapeuten, en vaak zelfs poetsvrouwen en mensen in vele andere beroepen doen, is echter vooral gebaseerd op de emotionele intelligentie van die mensen.

Sinds enkele jaren is er een nieuwe tak in de psychologie die met deze inzichten rekening houdt: 'de presentiebenadering'. Ook 'de presentietheologie' gaat van start. Het draait om de kwaliteit van onze aanwezigheid. Zoals je een kind niet kan opvoeden zonder genereuze, bijna constante aanwezigheid, zo merken we dat het helen van volwassen mensen begint bij het gewoon nabij zijn. Een niet-opdringerige, niet-autoritaire, niet-veroordelende aanwezigheid is vaak wat de levenswil weer in gang kan zetten bij mensen. Met andere woorden: wat mensen toelaat te groeien is ontmoeting. Wij moeten een cultuur van ontmoeting ontwikkelen. Een eerste vereiste daartoe is dat we niet de slaaf van de klok blijven. Vrouwen kunnen daarbij de leiding nemen: hun lichaam heeft meer dan dat van de man een ingebouwde klok. Het menstruatieritme kan een bron van inspiratie en natuurverbonden leven zijn. Een tweede vereiste is dat we onze ziel versterken: we moeten aan identiteitsopbouw doen. We moeten ons karakter laten rijpen. Daartoe is een goede mix van veiligheid en ingaan op uitdagingen nodig. Te veel mensen trekken zich voor lange tijd gekwetst in hun schelp terug. De weerbaarheid van een mens, het geloof in het leven, ontvangt hij als klein kind; we mogen dat onderstrepen.

Dit oerprincipe van menselijkheid, het rustig maar intens samenzijn, is niet evident in een tijd die 'time is money' in zijn vaandel draagt. De negatieve effecten van deze blindheid voor het basaal menselijke samenzijn zijn velerlei. Laat mij enkele voorbeelden geven. Verpleegkundigen klagen dat zij in het huidige hospitalisatiesysteem geen tijd krijgen om contact te leggen met de zieken, samen te zitten, te luisteren en te praten. De waardering en het loon gaan naar de handenarbeid van de verpleegkundige en de intellectuele arbeid van de arts. Het daaruit voortkomende deficit in de zorg tracht men op te vullen met vrijwilligers, bijvoorbeeld op palliatieve diensten of bij Tele-Onthaal. Dat werk heb ik zelf jarenlang gedaan.

Op een ander plan is het een publiek geheim dat tweeverdieners zich vaak schuldig voelen omdat ze hun rol als ouder niet goed kunnen opnemen. Vaak gaan ze over tot compensatie door hun kroost te bedelven onder speelgoed en producten als computers en tv. Daarmee is meteen een (vals) doel bereikt: de jongeren zijn bezig, de moeder of vader hoeft daarbij niet aanwezig te zijn, hoeft minder tijd te besteden aan het kind.

De eenzaamheid nam ook toe sinds postbodes niet meer de tijd krijgen met oudjes te praten aan wie zij post of pensioen afleveren.

De plannen van de spoorwegen onlangs om mensen meer te laten betalen voor het bestellen van een treinticket bij het personeel, ten voordele van het internet- en automaatgebruik, kregen gelukkig heel wat protest en bedenkingen in de pers. Is er een keerpunt bereikt?

Beschrijven wij intussen een grote balk in het oog van de hedendaagse mens? Een verborgen gebrek? Hebben we hier niet een diepe crisis in de algemeen aanvaarde doelstellingen en waarden bij de staart? En dus ook een rem op het vinden van vervulling, vrede, geluk?

Het is mijn hoop dat naarmate de samenleving open komt voor 'het vrouwelijk genie', voor de waarden waarvan vrouwen van nature de draagsters zijn, er meer en meer aan deze basale problematiek verholpen zal worden. "Vrouwen", zo stelde seksuoloog en filosoof Piet Nijs, "zijn immers gemiddeld meer op communicatie gericht: ze luisteren beter, ze drukken hun gevoelens beter uit, ze hebben meer oog voor de verzorging van de mens." Het feit dat de vrouw een kwetsbaarder zelfconcept heeft, doet ook denken aan de bekende versregel van Lucebert: "Alles van waarde is weerloos."

In een proces dat over miljoenen jaren loopt, heeft de evolutie van de mens als diersoort haar die identiteit meegegeven. De vrouw beschikt gemiddeld over 33 % meer empathisch vermogen. Barack Obama definieert dat laatste terecht als 'het vermogen in de schoenen van de andere te gaan staan en door zijn ogen te kijken'. (The audacity of Hope, 2005) Als filosoof, historicus en bioloog stel ik het zo: kijk naar het lichaam, naar de 'hardware' van de vrouw; zij is van nature meer open en is drager van extra contactorganen. Die kleine lichamelijke verschillen hebben verstrekkende gevolgen voor de manier waarop de vrouw in de wereld staat en hoe ze met mensen omgaat.

Er is dus een behoefte aan meer belangstelling voor waarden vanuit de vrouwelijke kant van de mens. Vrouwen hebben recht op gehoor en verantwoordelijke posities. Door ernstig aan zichzelf te werken kunnen mannen bepaalde vrouwelijke talenten ook zelf ontwikkelen. Het gaat om talenten en gerichtheden die volgens onderzoek vaak te maken hebben met het gelijktijdig functioneren van de linker- en rechterhersenhelften. Het vreselijke vraagstuk van het geweld, van machtswellust en dus dat van woekerend onrecht, is verbonden met een gebrek aan vrouwelijk genie.

Maar er is hoop. Vrouwen komen meer en meer op het voorplan. Tijdens mijn leven, dat nu bijna vijftig jaar bestrijkt, is er een weids mirakel gebeurd. Als kind zag ik in stad en straat nooit vrouwelijke buschauffeurs, politieagenten, laat staan advocaten, journalisten, dokters, rechters, politici en hoogleraren. Dit is nu geheel anders. Sinds het begin van onze jaartelling, en zelfs sinds de opkomst van de stedelijke samenlevingen is het dusdanig openstellen van verantwoordelijke, leidinggevende beroepen voor vrouwen nog nooit voorgekomen. Het is de meest wezenlijke historische koerswijziging sinds vele eeuwen. En ze is goed.

Deze nieuwe rollen hebben diepgaande gevolgen. Waar liggen de diepe oorzaken van de ontsporing die tot de wereldoorlogen leidde? Is het niet zo dat elke mens fundamenteel twee dingen wil in het leven: meetellen en geliefd worden? Het gaat om macht en genegenheid. Onze industriële samenleving is sinds Augustinus de kunst van een leven vanuit de pool van de (sensuele) liefde meer en meer uit het oog verloren, zodat ze de innerlijke vrede niet kon bewaren en zo de weg is opgegaan van de rationaliteit en de macht. De drang iets te betekenen door macht en dwang werd de 'hoofdstraat' in het dorp van de mens. Onze beschaving is opgebouwd met verwaarlozing van de wereld van de vrouw, met andere woorden: van de menselijke warmte in al haar schakeringen. De kerk heeft de liefde gemonopoliseerd ('God is liefde en wij staan voor hem!') en haar vervolgens onschadelijk gemaakt door ze overdreven te spiritualiseren. Centraal staat Maria; we zijn Eva vergeten, we zijn beschaamd geworden voor haar.

Ik zie redding in een verhoogde aandacht voor de identiteit van de vrouw en moeder. Natuurlijk staat de rol van de moeder dicht bij die van de vader. Barack Obama is bezig een

nieuwe morele standaard te zetten in de politiek; hij is gemotiveerd om het leven te verbeteren van mensen die een verscheurd bestaan kennen.

Dat politici in ons land er nog steeds niet in slagen de tragedie te vatten achter de extreem hoge zelfmoordcijfers (acht per dag, honderdentien pogingen per dag!) heeft ermee te maken dat zij hun ambt te weinig in verband brengen met 'vaderschap en moederschap opnemen voor de gemeenschap'. Wij zien verantwoordelijkheid nog te veel in de richting van schuldvragen en herstelbetalingen na begane fouten, in plaats van als vaderlijke en moederlijke zorg opnemen, en verantwoording afleggen over de kwaliteit van samenleven.

Overigens mag het feit dat wij hier de loftrompet blazen over de humane kwaliteiten van de vrouw ons niet blind maken voor de potentiële ontsporingen van die talenten: wanneer vrouwen gekweld worden, is hun verbale en emotionele agressie soms dodelijk doeltreffend! Een probleem is dat dit soort geweld minder direct tastbaar en zichtbaar is. Dit brengt ons weer naar de kern: om geweld en de perverse vorm ervan, wreedheid, te voorkomen, is het nodig dat onze leiders en wijzelf het nastreven van welzijn, en dus van geestelijke gezondheid meer centraal stellen. Niet alleen wie hongerig is, maar ook wie zich getergd of vernederd weet, wordt agressief. Symbolische, structurele vernedering en uitbuiting gaan op den duur doorwegen en harde reacties veroorzaken.

De zogenaamd kleine dingen van het leven zijn van groot belang. Bijvoorbeeld dat moeders tijd nemen en kansen krijgen om borstvoeding te geven en andere affectievolle nabijheid te tonen aan hun baby's en peuters. Indien zo verzorgd en vertroeteld, krijgt een kind een basisvertrouwen mee in het leven. Is het niet bedroevend dat mensen in vele inheemse culturen in Afrika of bij de Inuit beter voldoen aan deze vereiste dan wij in het rijke Westen? Wereldwijd ligt het moment waarop baby's gespeend worden volgens de WHO op 4,2 jaar. Bij de zogenaamd 'achtergebleven volkeren' waar moeders hun baby op de rug dragen, huilen de kleintjes veel minder en kent men geen wiegendood. Volgens experts is de diepe reden dat velen levenslang roken (aan een sigaret zuigen!) te vinden in het te vroeg spenen van onze baby's.

Dit zijn voorbeelden die aantonen dat het een grote verarming betekent dat volkeren wereldwijd evolueren naar een cultuur die bijna alleen draait om geld en technologie. Concrete veranderingen suggereren is moeilijk. Een basishouding van ontzag ontwikkelen, die het wonder ziet in de medemensen en in het leven, is een noodzakelijke stap. De zuster van Loubna Benaïssa, het meisje dat in de Dutroux-tijd werd ontvoerd en gedood, stelde terecht: "Als wij ons de idee eigen maken dat kinderen kleine prinsjes en prinsessen zijn, zullen er zich duizenden wegen naar verandering aandienen."

Evident is intussen ook het stimuleren van een cultuur van actief luisteren. Luisteren naar gevoelens en ideeën van vrouwen, moeders, kinderen, en empathische talenten ontwikkelen in onszelf. Mannen zijn te doelgericht, te gedreven, te veel gemotiveerd vanuit dadendrang, en dat kan tenderen naar een louter streven naar eigen voordeel op korte termijn. Naast openheid voor het denk- en gevoelsmodel van de vrouw is er meer aandacht nodig voor een gezonde spirituele dimensie. Misschien komt het door de eeuwenlange dominantie van de christelijke kerk, die een bepaald model op de spits heeft gedreven, dat wij niet meer voldoende in staat zijn om te spreken in termen van 'hier hangt een goede geest' of 'die beschaving lijdt onder een kwade geest'.

Ruimte geven aan vrouwelijke invalshoeken is ook verwant aan het meer aandacht hebben voor onze band met de natuur (landschap, planten, dieren) en het ontwikkelen van een mensbeeld dat onze 'natuurlijke kant' integreert. Beide perspectieven zijn heilzaam om (zelf)destructieve reflexen bij individu en maatschappij te voorkomen. Er is hoop, maar de weg die we samen moeten gaan, is nog lang.